

## عوامل فروپاشی خانواده از دیدگاه قرآن

حجت الاسلام والمسلمین عبدالکریم پاک‌نیا تبریزی\*

### مقدمه

تزلزل بنیان نظام خانواده، از عوامل بسیار خطرناکی است که به طور معمول، از عدم هماهنگی زن و شوهر نشئت می‌گیرد و آسیب‌های آن، نه تنها زن و شوهر و فرزندان، بلکه جامعه و نسل‌های بعدی را نیز تهدید می‌کند. از این رو، اسلام برای استحکام نظام خانواده، راهکارهای مناسبی را پیش‌بینی کرده که شناخت زمینه‌ها و عوامل فروپاشی آن، بخشی از این راهکارهاست. به همین جهت، خداوند دو رکن اساسی خانواده، یعنی زن و شوهر را به منزله لباسی قلمداد می‌کند که باید در تمام ابعاد زندگی هماهنگی داشته باشند: «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ»<sup>۱</sup> زنانان، لباس شما و شما هم لباس آنها هستید.»

در این نوشتار، به بیان برخی عوامل و زمینه‌های تزلزل و فروپاشی نظام خانواده از نگاه آیات می‌پردازیم.

---

\* پژوهشگر و استاد سطح عالی حوزه علمیه.

۱. بقره، آیه ۱۸۷.

## ۱. عدم همفکری زن و شوهر

از منظر اسلام، تناسب و همتایی همسران، امری انکارناپذیر است؛ به طوری که همتا نبودن همسران، زندگی مشترک را به جهنمی سوزان تبدیل می‌کند و همواره طرفین چنین آرزو می‌کنند که: «يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ»<sup>۱</sup> ای کاش میان من و تو فاصله مشرق و مغرب بود. چه همنشین بدی هستی!»

### - خاطره‌ای از امام خمینی رحمته الله

در خاطرات ایشان آمده است:

«۲۸ سالم بود و هنوز زن نگرفته بودم. وقتی آقای لواسانی گفت: آقای ثقفی، دختر دارد و از آنها تعریف کرد، قلب من کوبیده شد. قبل از این، سرم به درس و کلاس گرم بود و فکر ازدواج را نکرده بودم. تا آن موقع، به کسی و خانواده‌ای فکر نکرده بودم. به اطرافیان که خیلی اصرار می‌کردند زودتر سروسامان بگیر، گفته بودم: نمی‌خواهم از خمین زن بگیرم. باید کسی را پیدا کنم که کفو هم باشیم. اگر قرار باشد درس بخوانم و ملاً شوم، زنم باید همفکر من باشد. باید از قم زن بگیرم؛ از یک خانواده روحانی و هم‌شان خودم...»<sup>۲</sup>

همسر امام رحمته الله نیز در این باره می‌گوید: «آقا جانم می‌گفت: «از طرف من ایرادی نیست و قبول دارم. اگر تو را به غربت می‌برد، آدمی است که نمی‌گذارد به قدسی جان بد بگذرد.» روی رفاقت چند ساله‌اش، روی آقا شناخت داشت.»<sup>۲</sup>

۱. زخرف، آیه ۳۸.

۲. روزنامه خراسان، پنجشنبه ۱۶ خرداد ۱۳۹۲، ش ۱۸۴۲۱، ص ۹.

قرآن کریم بر هم کفوبودن زن و شوهر تأکید نموده و می‌فرماید: «الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ»<sup>۱</sup> زنان پلید، سزاوار مردان پلیدند و مردان پلید، سزاوار زنان پلید. زنان پاک، شایسته مردان پاک‌اند و مردان پاک، شایسته زنان پاک.» مولوی در توضیح این آیه می‌سراید:

خوب خوبی را کند جذب این بدان طبیات و طیبین بر روی بخوان  
در جهان هر چیز چیزی جذب کرد گرم گرمی را کشید و سرد سرد  
ناریان مر ناریان را جاذب‌اند نوریان مر نوریان را طالب‌اند<sup>۲</sup>

## ۲. افشای اسرار خانواده

حفظ اسرار و رازهای پنهان خانواده، وظیفه هر زن و شوهری است. این امر، عامل مهم استحکام خانواده محسوب شده و افشای آن، عامل تزلزل بنیان خانواده می‌باشد. مولوی می‌گوید:

گفت پیغمبر که هرکه سرّ نهفت زود گردد با مراد خویش جفت  
دانه‌ها، چون در زمین پنهان شود سرّ آن، سرسبزی بستان شود<sup>۳</sup>  
اگر زن یا مردی نتواند این وظیفه مهم خانوادگی را رعایت کند، باید منتظر  
عواقب دردناک آن باشد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ ضَعُفَ عَنْ حِفْظِ سِرِّهِ لَمْ يَفْقَوْا لِسِرِّ غَيْرِهِ»<sup>۴</sup> کسی که نتواند رازدار اسرار خود باشد، نمی‌تواند اسرار دیگران را حفظ کند.»

۱. نور، آیه ۲۶.

۲. جلال‌الدین محمد مولوی، *مثنوی معنوی*، دفتر دوم، بیت ۸۰ - ۸۳.

۳. همان، دفتر اول، بیت ۱۷۶ - ۱۷۷.

۴. تمیمی آمدی، *غرر الحکم و درر الکلم*، ص ۳۲۱.

**- افشای راز پیامبر ﷺ**

قرآن در سوره تحریم<sup>۱</sup> این امر مهم را یادآور شده که ممکن است فاش کردن اسرار، به فروپاشی خانواده بینجامد. در برخی تفاسیر ذیل این آیات آمده است: «هنگامی که پیامبر اکرم رازی را با یکی از همسرانش در میان نهاد، او آن را فاش نمود. هنگامی که پیامبر به همسرش خطای او را گوشزد کرد، پرسید: چه کسی تو را از این راز نهانی آگاه ساخت؟ فرمود: خداوند دانا و آگاه، آن را به من اطلاع داد.»<sup>۲</sup>

در این سوره، همچنین خداوند متعال آن همسر خطاکار را توبیخ کرده و یادآور می‌شود که این عمل ناپسند، ممکن است موجب جدایی او از همسرش گردد. پس، باید توبه کند: «اگر توبه کنید، به نفع شماست؛ زیرا دل‌هایتان از حق منحرف گشته. اگر همین طور با افشای اسرار خانوادگی بر ضد همسر بزرگوارتان اقدام کنید، کاری از پیش نخواهید برد؛ زیرا خداوند یاور اوست و همچنین جبرئیل و مؤمنان صالح و فرشتگان، پشتیبان اویند. امید است که اگر شما را طلاق دهد، پروردگارش به جای شما همسرانی بهتر برای او قرار دهد؛ همسرانی مسلمان، مؤمن، متواضع، توبه‌کار، عبادت‌کننده، مهاجر، غیرباکره و باکره.»<sup>۳</sup>

**۳. نادیده گرفتن حقوق یکدیگر**

نظام خانواده، همانند سایر نظام‌ها، دارای قوانین ویژه و حقوق دوسویه اعضای آن است. اگر اسلام برای مرد حقوقی را در نظر گرفته، برای زن نیز امتیازهایی

۱. تحریم، آیه ۳-۵.

۲. ملا محسن فیض کاشانی، تفسیر الصافی، ج ۵، ص ۱۹۴.

۳. این آیات، در مورد فاش نمودن یک راز خانوادگی، از سوی یکی از همسران رسول خدا ﷺ نازل شده است.

قابل می‌باشد. خداوند می‌فرماید: «وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ؛<sup>۱</sup> برای زنان، همانند وظایفی که بر دوش آنهاست، حقوق شایسته‌ای نیز قرار داده شده است.»

رعایت متقابل حقوق زن و شوهر، برای هر خانواده‌ای ضرورت دارد. اگر یکی از طرفین از انجام وظایف خود کوتاهی کند و یا بیش از محدوده اختیارهای خود قدم بردارد، کشتی خانواده در گرداب اختلاف گرفتار خواهد شد. چنانچه از همان روز نخست دختر و پسر که با همدیگر پیمان وصلت می‌بندند، حقوق و وظایف همدیگر را بشناسند و در رعایت آن تلاش نمایند، مشکلات زندگی کاهش خواهد یافت و دنیایی آرام و توأم با سعادت و خوشبختی را در پیش رو خواهند داشت. درحقیقت، پیمان زناشویی به معنای پذیرش پایبندی به حقوق است و مؤمن، هرگز عهد و وفای خود را فراموش نمی‌کند: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛<sup>۲</sup> [اهل ایمان] کسانی هستند که همواره مراعات‌کننده امانت‌ها و پیمان‌های خویش هستند.»

در اینجا به دو نمونه از عواملی که در اثر کوتاهی زوجین، به تیرگی روابط آنان منجر می‌گردد، اشاره می‌کنیم:

#### - نافرمانی از شوهر

خداوند بانوان شایسته را متواضع و مطیع معرفی می‌کند: «فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ؛<sup>۳</sup> زنان صالح، مطیع و فرمان‌بر هستند.» حضرت فاطمه علیها السلام به همسرش عرض کرد: «از روزی که با تو زندگی مشترکم را آغاز کرده‌ام، هرگز با تو مخالفت

۱. بقره، آیه ۲۲۸.

۲. مؤمنون، آیه ۸.

۳. نساء، آیه ۳۴.

نموده‌ام.<sup>۱</sup>

از آنجایی که خداوند متعال طبق فطرت، مدیریت خانه را به مرد سپرده و بانوان مسلمان را نیز موظف به اطاعت از همسرانشان نموده<sup>۲</sup>، سهل‌انگاری و عدم توجه به این امر، سرانجام ناخوشایندی را در خانواده به وجود خواهد آورد. ستیزه به جایی رساند سخن که ویران‌کننده‌ی کاه‌های کهن<sup>۳</sup> ناگفته نماند که برخی مردها با بهانه قراردادن این آیه، مسئولیت خود را در قبال همسرشان نادیده می‌گیرند و فقط بر اطاعت یک‌طرفه اصرار می‌ورزند؛ بدون اینکه حقوق زن را مدّ نظر داشته باشند؛ درحالی‌که وجوب اطاعت زن از شوهر، محدودیت دارد و موارد آن مشخص است؛ برای مثال، خروج زن از منزل در غیر موارد وجوب، به اذن شوهر وابسته است و در غیر استمتاع و امور مربوط به آن، واجب نیست دستوره‌های شوهر را اطاعت کند. اگر در این زمینه، شوهر مرتکب خلافی شود، زن علاوه بر مخالفت، وظیفه دارد وی را امر به معروف و نهی از منکر بنماید.<sup>۴</sup>

#### - عدم توجه به آراستگی ظاهری

خداوند متعال آیات حجاب را نازل کرده و به زنان مؤمن دستور داده که آن را رعایت کنند؛ یعنی باید در مقابل نامحرمان، پوشش خود را حفظ و از عشوهرگری خودداری نمایند: «وَلَا تَبْرُجْنَ تَبْرُجُ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى»؛<sup>۵</sup> همانند جاهلیت نخستین، زینت‌های خود را آشکار نکنید.» از منظر آیات، عفت و حفظ حجاب

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹۱.

۲. نساء، آیه ۳۴: «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ؛ مردان، سرپرست و نگهبان زنان هستند.»

۳. ابوالقاسم فردوسی، شاهنامه.

۴. سید روح‌الله موسوی خمینی، استفتانات، ج ۳، ص ۱۴۹.

۵. احزاب، آیه ۳۳.

برای زنان آن چنان اهمیت دارد که حتی به نوع پوشش، آهنگ صدا و آرایش آنان نیز در قرآن اشاره شده؛<sup>۱</sup> چنان که قرآن کریم فرموده: «فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ»<sup>۲</sup> پس به ناز سخن مگوئید؛ [چون] آن که در دلش بیماری است، [به شما] طمع می‌ورزد.»

اما از سوی دیگر، اسلام تأکید می‌نماید که بانوان مسلمان در مقابل همسرانشان معطر و آراسته باشند. امام صادق علیه السلام فرمود: «بهترین زنان شما، زنی است که چون با همسرش خلوت کند، زره حیا را از خود دور سازد و چون از خلوت شوهرش بیرون آید، زره حیا را بر تن کند.»<sup>۳</sup>

اگر بانویی این دستوره‌های سازنده را نادیده بگیرد، یعنی آراستگی‌اش را به بیرون منزل ببرد و در منزل نزد همسرش افسرده و پژمرده باشد، به بنیان مستحکم خانواده لطمه خواهد زد. در ضمن، آراستگی ظاهری، تنها به زن اختصاص ندارد؛ بلکه نظم و آراستگی، برای مردان نیز ضرورت دارد. امام صادق علیه السلام فرمود: «فَإِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ»<sup>۴</sup> خداوند متعال، زیباست و زیبایی را دوست می‌دارد.»

زنی خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم رسید و سؤال کرد: حق مرد بر زن چیست؟ پیامبر فرمود: «بدون اجازه او، روزه مستحبی نگیرد و بدون اجازه وی، از خانه خارج نشود (در غیر موارد وجوب)؛ نیز خود را با بهترین عطرها خوشبو سازد، بهترین لباس‌هایش را بپوشد، با بهترین زیورها زینت کند و بدین صورت، صبحگاه و شبانگاه خویش را بر شوهر عرضه بدارد و حقوق مرد، بیشتر از

۱. احزاب، آیه ۵۹؛ نور، آیه ۲۰.

۲. احزاب، آیه ۳۲.

۳. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۳۲۴.

۴. همان، ج ۶، ص ۴۴۲.

اینهاست.<sup>۱</sup>

در مقابل، مرد نیز همین وظیفه را در مورد همسرش دارد؛ باید نظیف و پاکیزه، خوشبو و خوش لباس باشد، به اصلاح سروصورتش برسد و در منزل زیبا زندگی کند. حسن بن جهم، روزی به محضر امام رضا علیه السلام مشرف و متوجه شد که امام ظاهری مرتب و آراسته دارد و خضاب<sup>۲</sup> هم کرده است. با تعجب پرسید: آیا خضاب کرده‌اید؟ امام فرمود: آری، با حنا و برگ نیل خضاب کرده‌ام؛ مگر نمی‌دانی که این کار سود فراوان دارد؛ از جمله آنکه همسرت دوست دارد در تو همان زیبایی و آراستگی را ببیند که دوست داری در او ببینی. زنانی در اقوام گذشته از دایره عفت بیرون شدند و فاسد گشتند و چنین نشدند، مگر به واسطه کم‌توجهی شوهرانشان به آرایش خود.<sup>۳</sup>

#### ۴. سوء ظن

در زندگی مشترک زن و مرد، گاهی آنان به گمانه‌زنی پرداخته، بدون یقین، قضاوت‌ها و برخوردهای شتاب‌زده‌ای از خود نشان می‌دهند و در نتیجه، روابط آنها دچار تیرگی می‌شود. این مسئله، ممکن است از جزئی‌ترین مسائل گرفته تا زوایای دیگر زندگی را دربرگیرد. بدگمانی زن به مرد و برعکس، معمولاً در عرصه‌هایی چون: رفت‌وآمدها، نوع رفتارها، غذا خوردن‌ها، مهمانی‌ها و سایر ابعاد زندگی مشترک بروز می‌کند.

مسلمان همواره در مقابل حوادث و اتفاقاتی که در زندگی‌اش رخ می‌دهد،

۱. همان، ج ۵، ص ۵۰۸؛ حر عاملی، *وسائل الشیعه*، ج ۲۰، ص ۱۵۸.

۲. آنچه موی سر و صورت یا پوست بدن را با آن رنگ کنند؛ مثل حنا، وسمه و یا سایر لوازم آرایشی که انسان به وسیله آنها ظاهرش را زیبا و گلگون می‌کند.

۳. حسن طبرسی، *مکارم الأخلاق*، ص ۸۱.



با روحیه‌ای خوش‌بینانه با آن برخورد می‌کند و خود را موظف می‌داند که نسبت به پیرامون خویش، نظر مثبت داشته باشد و تا زمانی که خلاف آن ثابت نشده و دلایل روشن به دست نیامده، رفتار خوش‌بینانه‌اش را ادامه دهد. قرآن کریم مؤمنان را از سوء ظن نسبت به افراد برحذر داشته، می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا!»<sup>۱</sup> ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از بسیاری از گمانه‌زنی‌ها پرهیز کنید؛ چرا که بعضی از گمان‌ها، گناه است و هرگز در کار دیگران تجسس نکنید.»

خداوند متعال برای جلوگیری از عواقب ناشایست سوءظن، در همه عرصه‌ها از جمله در خانواده‌ها، دستورهای محکمی صادر کرده و در مورد کسانی که به دلیل سوءظن، به زنان پاکدامن تهمت می‌زنند، به قاضیان شرع فرمان می‌دهد: «کسانی که به زنان پاکدامن، نسبت‌های ناروا می‌دهند، اگر چهار شاهد نیاورند، بر ایشان هشتاد تازیانه بزنید و دیگر شهادت آنان را نپذیرید که فاسق‌اند.»<sup>۲</sup>

#### - بدینی خانم‌ها

در مقابل، خانم‌ها نیز با سوءظن بیجا خانواده‌شان را در آستانه فروپاشی قرار می‌دهند. زنی به شورای داورى شکایت کرد و گفت: یکی از دوستانم گفت: شوهرت به خانه زنی رفت و آمد دارد. او را تعقیب کردم و دانستم که حقیقت دارد. بسیار ناراحت شدم و به خانه پدرم رفتم. اکنون از شما می‌خواهم که شوهرم را تنبیه کنید.

۱. حجرات، آیه ۱۲.

۲. نور، آیه ۴.

شوهر ضمن تأیید سخنان زن، گفت: برای خرید دارو به داروخانه رفتم. ضمن خرید متوجه شدم زنی که برای خرید شیرخشک به داروخانه آمده، پولش کم است. به او کمک کردم و بعداً که فهمیدم زن بیوه و بیچاره‌ای است، به کمک‌هایم ادامه دادم. داوران پس از تحقیق متوجه حسن نیت شوهر شدند و آنان را آشتی دادند.<sup>۱</sup>

### ۵. دروغ‌گویی

دروغ، از ویژگی‌های افراد پست است. در مقابل، راست‌گویی از واژه‌های مقدس کلام وحی است که بیش از ۱۵۵ مورد با مشتقاتش در قرآن آمده است؛ مثلاً خداوند مردان و زنان با ایمان را با صداقت توصیف کرده و می‌فرماید: «أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»<sup>۲</sup> مؤمنان حقیقی، اهل راستی و راست‌گویی‌اند.

صفا و صمیمیت، در پرتو صداقت و راست‌گویی است؛ همچنان‌که کدورت و کینه و بی‌اعتمادی، در اثر خدعه و فریب‌کاری و دروغ‌گویی است. زن و مردی که با همسرش صادقانه برخورد نکنند و با دروغ و فریب با خانواده‌اش رفتار نمایند، جایگاه او نزد اهل خانه متزلزل می‌شود و به مرور زمان، سبب انتقام‌جویی، توسط همسر و فرزندانش می‌گردد.

زندگی مشترک فاطمه ع و علی ع، بهترین الگو برای خانواده‌های مسلمان است. آنان با عشق و صفا و محبت و صداقت با همدیگر زندگی می‌کردند؛ چنان‌که این سخن عاطفی در آخرین قسمت‌های گفتار حضرت فاطمه نسبت به همسر خویش، گواه این حقیقت است. فاطمه ع فرمود: «پسرعموی بزرگوارم! هیچ‌گاه در طول زندگی مرا دروغ‌گو و خیانتکار ندیدی و از روزی که با تو زندگی

۱. همان، ص ۱۶۸.

۲. حجرات، آیه ۱۵.

مشترک را آغاز کرده‌ام، هرگز با تو مخالفت ننموده‌ام.»<sup>۱</sup> امام علی علیه السلام صادقانه پاسخ داد: «پناه بر خدا، ای دختر پیامبر! تو نسبت به خدا داناتر و نیکوتر و پرهیزکارتر و بزرگوarter از آنی که بخواهم در مورد مخالفت با خود، تو را سرزنش نمایم.»<sup>۲</sup>

## ۶. خیانت

زن و شوهر مسلمان در یک خانواده، هم‌رنگ و هم‌دل و هم‌مرام‌اند. پنهان‌کاری و خیانت، در روابط آنان راه ندارد و کاملاً به یکدیگر اعتماد دارند و این رفتار آنان، درس زندگی برای فرزندانشان می‌باشد.

اگر خدای ناکرده زن یا شوهر بخواهد از اعتماد همسر خویش سوء استفاده کرده و خیانت نماید، قطعاً زندگی خود و همسر و فرزندانش را در معرض نابودی قرار خواهد داد و از خیانت خود بهره‌ای نخواهد برد؛ چراکه عاقبت خیانت، بیچارگی فرد خیانتکار است. قرآن می‌فرماید: «أَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ»<sup>۳</sup> همانا خداوند نیرنگ خیانت‌پیشگان را به جایی نمی‌رساند.»

خیانت مرد به زن، انواعی دارد که از جمله آنها می‌توان به: آزار همسر، چشم‌چرانی، روابط نامشروع با دیگری، خودداری از پرداخت حقوق زن و یا نسبت‌دادن‌های ناروا به او، اشاره کرد.

خیانت زن به مرد هم صورت‌های مختلفی می‌تواند داشته باشد؛ مانند:

- خیانت مالی: یعنی زن در غیاب مرد، بی‌اذن او در اموال شوهر تصرف کند.
- خیانت آبرویی: یعنی زن اسرار شوهر را افشا نماید و او را نزد دیگران بی‌آبرو کند و یا اینکه با مرد اجنبی رابطه نامشروع داشته باشد.

۱. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹۱.

۲. فتال نیشابوری، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۱۵۱.

۳. یوسف، آیه ۵۲.

خیانت، از منظر قرآن در شمار صفات کفار و منافقان است.<sup>۱</sup> فرد خیانت‌کننده به خانواده، در ردیف آنان قرار می‌گیرد و خداوند بارها نفرت خود را از خائنان بیان فرموده است؛ از جمله: «إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا»<sup>۲</sup> همانا خداوند خیانت‌پیشگان گنهکار را دوست ندارد.»

## ۷. توقعات بیجا

از عوامل مهم فروپاشی خانواده‌ها، توقعات بیجاست که بیشتر مواقع به طلاق منجر می‌گردد. زن یا مردی که همواره همسر خود را با دیگران مقایسه می‌کند و سطح زندگی‌اش را بدون توجه به قدرت مادی و توانایی‌های ذاتی خانواده‌اش می‌سنجد، نمی‌تواند زندگی آرامی داشته باشد؛ چراکه دست‌بالای دست همواره وجود دارد و انسان در مسابقات مادی نمی‌تواند به‌آنهایی که از او جلوترند، برسد. به همین جهت، قرآن کریم از چشم‌وهم‌چشمی نهی کرده: «وهرگز چشمان خود را به نعمت‌های مادی که به گروه‌هایی از آنان داده‌ایم، میفکن. اینها شکوفه‌ها و مظاهر زندگی دنیاست تا آنان را بیازماییم و روزی پروردگارت، بهتر و پایدارتر است.»<sup>۳</sup>

آموزه‌های اسلامی به ما مسلمانان می‌آموزد که همواره در مقابل نعمت‌هایی که داریم، شکر نموده و در مسائل مادی، به طبقات پایین‌تر از خود نگاه کنیم و هرگز افکار خویش را با تقلید از دیگران، توقعات بیجا و چشم‌وهم‌چشمی‌ها مشوش نسازیم؛ وگرنه با بهانه‌ها و انتظارات بی‌مورد، زندگی مان آرامش خود را از دست خواهد داد.

۱. مانده، آیه ۱۳؛ انفال، آیه ۵۸.

۲. نساء، آیه ۱۰۷.

۳. طه، آیه ۱۳۱.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «در زندگی دنیوی، همواره به کسانی نگاه کن که رتبه پایین‌تری از تو دارند؛ تا در مقابل نعمت‌ها و الطاف بی‌پایان خداوند، شاکر و سپاسگزار باشی و خود را شایسته افزایش نعمت‌های الهی قرار داده، جود و بخشش الهی را به سوی خود جذب کنی.»<sup>۱</sup>

#### ۸. طرح اختلاف، نزد دیگران

اگر میان زن و مرد اختلافی پیش آید، چه زیباست که اول خود به حل آن اقدام نمایند و بدانند که کسی از خودشان برای رفع کدورت و حل اختلافات، شایسته‌تر نیست. عذرخواهی ساده طرفین، به حل مشکل کمک می‌نماید و از شکل‌گیری خطاهای آینده جلوگیری می‌کند.

اگر اختلاف به بیرون از منزل انتقال یابد، اسرار خانواده فاش می‌گردد و از استحکام بنیان خانواده کاسته خواهد شد. قرآن در توصیف همسران شایسته می‌فرماید: «فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ»<sup>۲</sup>؛ همسران صالح، آنهایی هستند که متواضع‌اند و در غیاب همسر خود، اسرار خانواده را حفظ می‌کنند.»

#### - داوران محرم

در صورت حل نشدن اختلافات خانوادگی در داخل منزل، در مرحله دوم، قرآن راهکار شایسته‌ای را به زوجین پیشنهاد می‌کند: «اگر در زندگی مشترک، از ایجاد شکاف و اختلاف در روابط خود بیم داشته باشید، یک داور از خانواده شوهر و یک داور از خانواده زن انتخاب کنید. چنانچه این داور صلاحیت و تصمیم به

۱. نوری، مستدرک الوسائل، ج ۸، ص ۳۳۷.

۲. نساء، آیه ۳۴.

اصلاح داشته باشد، خداوند او را به این کار موفق می‌گرداند و همانا خداوند، دانا و آگاه است.»<sup>۱</sup>

بنابراین، نباید اختلاف‌های خانوادگی را به بیرون از خانواده منتقل کرد. افراد نادان، سودجو و غیرصادق، با دخالت‌های بیجا اختلاف‌ها را تشدید کرده، سبب فاش شدن اسرار و نابودی نظام خانواده خواهند شد.

## ۹. عدم توجه به زمینه‌های اختلاف

یکی از نعمت‌های بزرگ الهی، آرامش است. اگر مردی در منزل، آرامش لازم را برای زندگی نداشته باشد، روحی افسرده و اعصابی ناراحت خواهد داشت. همچنان‌که زن اگر امنیت، آسایش و رفاه را که برای یک بانوی مسلمان لازم است، نداشته باشد، وظایف خود را به‌خوبی نمی‌تواند ایفا کند. از این‌رو، قرآن کریم در مورد حالات و ویژگی‌های زنانه، به مردان سفارش کرده است.<sup>۲</sup>

اگر زن و مرد، زمینه‌های لازم در عرصه جسم و روان را رعایت کنند، بی‌تردید، بسیاری از کشمکش‌ها و اختلاف‌های ناشی از خستگی و افسردگی روحی حل خواهد شد. مرد عاقل، هرگز ناراحتی‌های بیرون از منزل را به داخل خانه نمی‌برد و کدبانوی فهمیده خستگی‌ها و مشکلات داخل منزل را زمینه پرخاش و قهر و اخم قرار نمی‌دهد.

شوهری می‌گوید: «روزی به خانه رفتم و دیدم همسرم عصبانی است و بدون جهت، به من تندی می‌کند. تعجب کردم. بعد از مدتی، چهره‌اش باز شد و با ملایمت گفت: فلانی! می‌دانی که من تو را دوست دارم و به زندگی‌ام علاقه‌مندم. امروز در هوای سرد، لباس شسته بودم و لباس‌ها چند بار روی زمین

۱. نساء، آیه ۳۵.

۲. بقره، آیه ۲۲۲.

افتاده بود و بچه‌ها هم مرا اذیت کرده بودند، ناخواسته عصبانی بودم و به تو تندی کردم. بعد از این، بدان که عصبانیت و تندی من همیشه همین طور است و جدی نیست. ازت ناراحت نیستم و هرگز خیال نکنی تو را دوست ندارم.

به او گفتم: پس بدان من هم که گاهی اوقاتم تلخ می‌شود و تندی می‌کنم، از روی عدم علاقه به تو، فرزندان و خانواده نیست؛ بلکه مشکلات بیرون مرا ناراحت می‌کند و با حالت عصبانیت و اوقات تلخی وارد خانه می‌شوم. ممکن است، تندی و ترش‌رویی کنم؛ اما بدان که عصبانیت من ناخواسته بوده و جدی نیست. او می‌گوید: از آن زمان، بیش از ۱۵ سال می‌گذرد و دیگر میان ما نزاع و بگومگویی پیش نیامده است.<sup>۱</sup>

سزاوار است که زن و شوهر مسلمان، زمینه‌های اختلاف را از بین ببرند و ناراحتی‌ها را وسیله بدخلقی و عصبانیت قرار ندهند. پیامبر ﷺ فرمود: «يَسُدُّ جَوْعَتَهَا وَيَسْتُرُ عَوْرَتَهَا وَلَا يَبْحَثُ لَهَا وَجْهًا»<sup>۲</sup> حق زن بر شوهرش این است که او را گرسنه نگذارد و بدنش را بپوشاند و هیچ‌گاه با چهره‌ای درهم‌کشیده و اخم‌کرده با او برخورد نکند.<sup>۳</sup>

علی عليه السلام نیز فرمود: «مؤمن، در برخورد با اعضای خانواده و سایر مؤمنان، خوش‌رو است و اندوه و غصه‌اش را در دل دارد.»<sup>۴</sup>

#### ۱۰. تنگ‌نظری در رفاه خانواده

از جمله عواملی که خانواده را نابود می‌کند، عدم توجه به مسائل رفاهی است. سخت‌گیری‌های بی‌مورد مرد، در روح و روان همسر و فرزندان، آثار بدی بر

۱. سید جواد مصطفوی، بهشت خانواده، ص ۲۰۰ (با اندکی ویرایش).

۲. کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۵۱۱.

۳. ابن فهد حلی، علة الداعی، ص ۹۱.

۴. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۶۴، ص ۳۶۵.

جای می‌گذارد. اگر مردی خسیس و تنگ‌نظر باشد و زندگی را نسبت به زن و فرزندان سخت بگیرد و با وجود مکنت و برخورداری از مال، دست‌گشاده و چهره‌ای باز نداشته باشد، زندگی او به جهنم تبدیل خواهد شد. درگیری‌های لفظی و بدبینی و نفرت، در چنین خانواده‌ای حاکم شده و آرامش و آسایش از فضای خانه رخت خواهد بست. خداوند در وصف حال چنین افرادی می‌فرماید: «لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا؛<sup>۱</sup> اگر شما خزانه‌دار رحمت پروردگارم بودید، قطعاً از ترس انفاق [و تهیدستی]، چیزی به کسی نمی‌دادید. و انسان، تنگ‌نظر و بخیل است.»

از منظر اهل بیت علیهم‌السلام کسی که زندگی را بر زن و اهل خانه تنگ می‌گیرد و آنان را وامی‌دارد حسرت لقمه‌ای را بخورند، از رحمت خدا دور است. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَى كَلَّهُ عَلَى النَّاسِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يَعُولُ؛<sup>۲</sup> لعنت‌شده، لعنت‌شده کسی که سنگینی خود را بار دیگران کند. لعنت‌شده، لعنت‌شده است کسی که بر خانواده‌اش سخت‌گیرد و [حق] آنان را ضایع گرداند.» امام رضا علیه‌السلام فرمود: «يَتَّبِعِي لِلرَّجُلِ أَنْ يُوسِعَ عَلَى عِيَالِهِ كَيْلًا يَتَمَتَّئُوا مَوْتَهُ؛<sup>۳</sup> شایسته است که انسان بر اهل و عیال خود وسعت و گشایش دهد تا مرگ او را آرزو نکنند.»

۱. اسراء، آیه ۱۰۰.

۲. کلینی، الکافی، ج ۴، ص ۱۲.

۳. همان، ص ۱۱.